

НАБУ ТА НАЗК ЯК СУБ'ЄКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РОЗМЕЖУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ

Побудова ефективної системи протидії корупції є одним із ключових завдань української держави. Для реалізації цієї мети було створено розгалужену архітектуру інституцій, центральне місце в якій посідають Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) та Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Попри спільну мету-викорінення корупційних проявів, ці органи мають принципово різну правову природу, завдання та інструментарій, що чітко розмежовано чинним законодавством України. Головний критерій розмежування між ними можна сформулювати лаконічно: НАЗК відповідає за превенцію та контроль, тоді як НАБУ- за кримінальне переслідування та покарання.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) за своєю суттю є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом. Його діяльність регулюється Законом України «Про запобігання корупції». НАЗК -це цивільний, аналітичний та регуляторний орган. Його місія полягає у запобіганні корупції до того, як вона буде вчинена, шляхом формування антикорупційної політики, виявлення системних ризиків та ведення фінансового контролю.

Основними функціями НАЗК є:

1. Формування антикорупційної політики. НАЗК розробляє Антикорупційну стратегію, готує державні антикорупційні програми, координує реалізацію антикорупційної політики, аналізує стан корупції в державі.

2. Контроль електронного декларування. Одне з ключових повноважень НАЗК це ведення Реєстру декларацій, перевірка декларацій посадових осіб,

моніторинг способу життя декларантів, виявлення конфлікту інтересів, перевірка своєчасності подання декларацій.

3. Контроль за дотриманням антикорупційних обмежень. НАЗК контролює дотримання правил етичної поведінки, обмеження щодо сумісництва, запобігання конфлікту інтересів, дотримання вимог фінансового контролю, діяльність уповноважених осіб із питань запобігання корупції.

4. Перевірка антикорупційних програм. НАЗК погоджує антикорупційні програми державних органів, перевіряє їх виконання, проводить оцінку корупційних ризиків, надає методичні рекомендації.

5. Адміністративна юрисдикція. НАЗК має право складати протоколи про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, вносити приписи, звертатися до суду, ініціювати дисциплінарну відповідальність.

При цьому НАЗК не проводить кримінального розслідування. Натомість Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) є державним правоохоронним органом, діяльність якого регулюється профільним Законом «Про НАБУ» та Кримінальним процесуальним кодексом України. НАБУ - це орган кримінальної юстиції, наділений силовими повноваженнями. Його завдання - це реагування на вже вчинені або такі, що готуються, тяжкі та особливо тяжкі корупційні злочини.

Основними функціями НАБУ є:

1. Досудове розслідування корупційних злочинів. НАБУ здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, проведення слідчих дій, збір доказів, оголошення підозр, передачу справ до суду через САП. До підслідності НАБУ належать тяжкі та особливо тяжкі корупційні злочини. Наприклад, одержання неправомірної вигоди, зловживання владою, незаконне збагачення, розтрата державного майна;

2. Оперативно-розшукова діяльність. НАБУ має право проводити негласні слідчі (розшукові) дії, здійснювати оперативне спостереження, використовувати технічні засоби контролю, відкривати оперативно-розшукові справи.

3. Розшук і арешт активів. У межах кримінального провадження НАБУ встановлює незаконно набуті активи, ініціює накладення арешту, вживає заходів щодо повернення активів державі.

4. Взаємодія із САП. Процесуальне керівництво у справах НАБУ здійснює Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Саме прокурори САП погоджують підозри, підтримують обвинувачення в суді, здійснюють процесуальний нагляд.

Найбільш яскраво різниця помітна у сфері електронного декларування. НАЗК є держателем та адміністратором Єдиного державного реєстру декларацій. Саме НАЗК здійснює плановий логічний та арифметичний контроль, проводить повні перевірки декларацій та здійснює моніторинг способу життя абсолютно всіх декларантів в Україні (а це понад мільйон осіб).

НАБУ не проводить масових чи планових перевірок декларацій. Детективи НАБУ долучаються лише тоді, коли виникає обґрунтована підозра у вчиненні кримінального правопорушення (наприклад, за статтями про незаконне збагачення або внесення завідомо недостовірних відомостей), і виключно в межах кримінального провадження щодо суб'єктів, які йому підслідні.

Ще однією відмінністю є те, що НАЗК працює в полі адміністративного, цивільного та трудового права. Якщо Агентство виявляє порушення обмежень щодо сумісництва, конфлікту інтересів або отримання подарунків, воно складає протокол про адміністративне правопорушення і направляє його до суду загальної юрисдикції. Також НАЗК має право ініціювати процедуру цивільної конфіскації необґрунтованих активів.

НАБУ оперує виключно категоріями кримінальної відповідальності. Детективи НАБУ мають статус слідчих, здійснюють оперативно-розшукову діяльність, проводять обшуки, затримання та негласні слідчі дії. Процесуальну точку в розслідуваннях НАБУ ставить Вищий антикорупційний суд (ВАКС) за обвинуваченням, яке підтримує Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП).

Варто зауважити, що відмінність полягає також у колі осіб, на які поширюються повноваження антикорупційних органів. Компетенція НАЗК поширюється на всіх без винятку осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування - від сільського голови чи рядового інспектора до Президента.

Юрисдикція НАБУ чітко обмежена статтею 216 КПК України. Вона фокусується виключно на топкорупції. Для того, щоб справа потрапила до НАБУ, фігурантом має бути високопосадовець (народний депутат, міністр, суддя, держслужбовець категорії «А») або ж сума завданих збитків чи розмір хабаря мають перевищувати встановлений законом високий грошовий поріг (щонайменше 500 прожиткових мінімумів).

Законодавство покладає на обидва органи обов'язки щодо захисту та роботи з викривачами, але їхні ролі теж дещо відрізняються. НАЗК є головним органом, що забезпечує формування політики захисту викривачів. НАЗК координує роботу каналів повідомлення, перевіряє дотримання прав викривачів на робочих місцях (заборона звільнення, переведення, дискримінації) та представляє їхні інтереси в судах, якщо їхні трудові права порушено. Також НАЗК адмініструє Єдиний портал повідомлень викривачів.

НАБУ працює з викривачами виключно в межах кримінального процесу. Якщо викривач надав цінну інформацію про топкорупцію, НАБУ забезпечує його фізичну безпеку (за потреби) та збирає докази для суду. Саме за матеріалами розслідувань НАБУ ВАКС ухвалює рішення про виплату викривачам передбаченої законом винагороди (у розмірі до 10% від грошового розміру предмета корупційного злочину).

Розмежування повноважень не означає ізольованість. Навпаки, чинне законодавство вибудувало між ними чіткий напрямок взаємодії: НАБУ має прямий автоматизований доступ до інформаційних баз даних НАЗК для оперативного збирання доказів. Якщо НАЗК під час перевірки декларації чи моніторингу способу життя виявляє ознаки кримінального злочину, що

підслідний НАБУ, воно офіційно передає ці матеріали детективам. А якщо НАБУ в ході кримінального розслідування не знаходить достатньо доказів для кримінальної справи, але бачить ознаки адміністративного проступку чи конфлікту інтересів, ці матеріали скеровуються до НАЗК.

Отже, розмежування повноважень між НАБУ та НАЗК є зразком збалансованого розподілу функцій у державному управлінні. НАЗК діє як первинний інститут, створюючи правила, перевіряючи прозорість чиновників та мінімізуючи умови для виникнення корупції. НАБУ діє як вторинний інститут, який безпосередньо карає тих високопосадовців, які порушують або збираються порушити закон.

Така спеціалізація дозволяє уникати дублювання функцій, раціонально використовувати державні ресурси та забезпечувати комплексну протидію корупційним загрозам.

Список використаних джерел

1. Калугіна І. О. Суб'єкти формування, реалізації та забезпечення антикорупційної правової політики в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. Одеса, 2021. Вип. 51. С. 19-24.
2. Корнієць П.Ю. Актуальні проблеми систематизації суб'єктів запобігання і протидії корупції в Національному антикорупційному бюро України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 6. Т. 1. С. 170-178.
3. Кубаєнко А. В., Кравченко М. О. Організаційне забезпечення антикорупційної діяльності: навч.-метод. посіб. Одеса: Фенікс, 2023. 180 с.
4. Сумало Н. Роль Національного агентства з питань запобігання корупції у протидії корупційним правопорушенням. *Академічні візії*. Київ, 2024. Вип. 37. С 1-5.
5. Чудик Н., Антоник Є. Інститут викривачів як забезпечення протидії корупції в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4. С. 95-100